

Adrian Ryba

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

**EWIDENCJA I WYCENA PORTFELA OBLIGACJI
O OPROCENTOWANIU STAŁYM
(INWESTYCJA DŁUGOTERMINOWA)
SFINANSOWANYCH WYEMITOWANYMI OBLIGACJAMI
O OPROCENTOWANIU STAŁYM
WEDŁUG MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDÓW
SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ**

W 2005 roku weszły w życie kolejne nowelizacje do ustawy o rachunkowości. Wprowadzono podział jednostek gospodarczych na dwie grupy (pominięto instytucje finansowe):

- emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do regulowanego obrotu,
- pozostałe jednostki.

Jednostki gospodarcze zaliczone do pierwszej grupy muszą sporządzać skonsolidowane sprawozdania finansowe zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Sprawozdawczości Finansowej (Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości). Powyższa zasada obowiązuje także jednostkowe sprawozdania finansowe wymienionych jednostek, ale tylko w sytuacji, gdy taką decyzję podejmie sama jednostka. W innym przypadku oraz w stosunku do jednostek zaliczonych do drugiej grupy sprawozdania finansowe sporządza się na podstawie ustawy o rachunkowości oraz wydanych do niej aktów wykonawczych, a w sprawach nieuregulowanych mogą być stosowane krajowe standardy rachunkowości, a w przypadku ich braku Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej.

W przypadku jednostek gospodarczych, które zostały zobligowane do stosowania Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej, zgodnie z MSR 9, par. 9, instrumenty finansowe należy podzielić na cztery kategorie:

1. Aktywa finansowe lub zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, jeśli składnik spełnia jeden z poniższych warunków:

-
- a) jest przeznaczony do obrotu, gdy:
 - został nabyty lub zaciągnięty głównie w celu sprzedaży lub odkupienia w bliskim terminie,
 - stanowi część portfela określonych instrumentów finansowych, którymi zarządza się łącznie i dla których istnieje potwierdzenie aktualnego faktycznego wzoru generowania krótkoterminowych zysków,
 - jest instrumentem pochodnym (z wyjątkiem instrumentów pochodnych wyznaczonych jako instrumenty zabezpieczające);
 - b) przy początkowym ujęciu został wyznaczony jako wyceniany w wartości godziwej przez wynik finansowy; jednostka dokonuje takiej klasyfikacji tylko wówczas, gdy pomijając umowy o charakterze hybrydowym, prowadzi to do uzyskania bardziej przydatnych informacji (powyższy podpunkt MSR 39 został zmieniony w 2005 roku – wprowadzono tzw. opcję wartości godziwej), gdyż:
 - eliminuje lub znacznie zmniejsza niespójność w zakresie wyceny lub ujmowania w księgach instrumentu finansowego, wynikającą z innego sposobu wyceny lub innego ujęcia skutków okresowej aktualizacji,
 - grupa aktywów finansowych, zobowiązań finansowych lub obu tych kategorii jest odpowiednio zarządzana, a jej wyniki oceniane w oparciu o wartość godziwą, zgodnie z udokumentowanymi zasadami zarządzania ryzykiem lub strategią inwestycyjną, natomiast informacje na ten temat są przekazywane wewnątrz jednostki kluczowym członkom kierownictwa, np. zarządowi jednostki lub dyrektorowi wykonawczemu.
2. Inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności to te aktywa finansowe niebędące instrumentami pochodnymi z ustalonymi lub możliwymi do ustalenia płatnościami oraz o ustalonym terminie wymagalności, względem których jednostka ma stanowczy zamiar i jest w stanie utrzymać je do terminu wymagalności, inne niż:
- a) wyznaczone przy początkowym ujęciu jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy,
 - b) wyznaczone jako dostępne do sprzedaży,
 - c) spełniające definicję pożyczek i należności.
3. Pożyczki i należności to te aktywa finansowe niebędące instrumentami pochodnymi z ustalonymi lub możliwymi do ustalenia płatnościami, które nie są kwotowane na aktywnym rynku, inne niż:
- a) nabyte lub zaciągnięte głównie w celu sprzedaży lub odkupienia w bliskim terminie, które to aktywa kwalifikuje się jako przeznaczone do obrotu i które zostały wyznaczone przy początkowym ujęciu jako wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy,
 - b) wyznaczone jako dostępne do sprzedaży,
 - c) aktywa finansowe, których posiadacz może nie odzyskać zasadniczo pełnej kwoty inwestycji początkowej z innego powodu niż pogorszenie obsługi kredytu.

4. Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży to aktywa finansowe niebędące instrumentami pochodnymi, wyznaczone przez jednostkę lub niebędące:
 - a) pożyczkami i należnościami,
 - b) inwestycjami utrzymywanymi do terminu wymagalności,
 - c) aktywami finansowymi wycenianymi w wartości godziwej przez wynik finansowy.

W konsekwencji zakupione obligacje o stałym oprocentowaniu jednostka gospodarcza może zakwalifikować do następujących kategorii:

- a) aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu, jeżeli zostały zakupione w celu sprzedaży lub odkupienia w bliskim terminie (obligacje na podstawie par. 46 MSR 39 wycenia się w wartości godziwej, a skutki przeszacowania, zgodnie z par. 55a wymienionego MSR, odnosi się bezpośrednio na wynik finansowy okresu, w którym dokonano przeszacowania jako przychody/koszty finansowe),
- b) inwestycji utrzymywanymi do terminu wymagalności, jeżeli jednostka gospodarcza ma stanowczy zamiar i jest w stanie utrzymać je do terminu wymagalności (obligacje na podstawie par. 46b MSR 39 wycenia się według zamortyzowanego kosztu, a skutki wyceny amortyzacji, zgodnie z par. 56 wymienionego MSR, zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowych okresu sprawozdawczego, w którym dokonano przeszacowania),
- c) pożyczki i należności, jeżeli nie są kwotowane na aktywnym rynku (obligacje na podstawie par. 46a MSR 39 wycenia się według zamortyzowanego kosztu, a skutki wyceny, zgodnie z par. 56 wymienionego MSR, zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowych okresu sprawozdawczego, w którym dokonano przeszacowania),
- d) aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, jeżeli jednostka nie zakwalifikuje obligacji do wyżej wymienionych kategorii lub jeżeli w momencie początkowego ujęcia wyznaczy zakupione obligacje jako dostępne do sprzedaży (obligacje na podstawie par. 46 MSR 39 wycenia się w wartości godziwej, a skutki wyceny, zgodnie z paragrafem 55b tegoż MSR, ujmuje się bezpośrednio w kapitale z aktualizacji wyceny, przy czym odsetki obliczone z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowych okresu sprawozdawczego, w którym dokonano przeszacowania).

Z kolei wyemitowane obligacje o stałym oprocentowaniu stanowią zobowiązania finansowe i, zgodnie z par. 47 MSR 39, wycenia się je według zamortyzowanego kosztu z zastosowaniem metody efektywnej stopy procentowej. Na podstawie par. 56 MSR 39 skutki przeszacowania (amortyzacji) wyemitowanych obligacji zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowym okresu sprawozdawczego, w którym dokonano przeszacowania.

Jednakże w sytuacji, gdy zakupione obligacje (tworzące portfel) zostały zakupione ze środków pochodzących bezpośrednio z emisji obligacji i zarówno powstały

portfel, jak i wyemitowane obligacje podlegają wspólnemu ryzyku, np. ryzyku stopy procentowej, które to ryzyko prowadzi do przeciwnych zmian wartości godziwej, wzajemnie się kompensujących, jednostka może ustanowić „połączenie zabezpieczające”. Niestety, zarówno zakupione obligacje (tworzące portfel), jak i wyemitowane obligacje nie spełniają definicji instrumentu pochodnego, zawartej w par. 9 MSR 39. Tymczasem instrumenty finansowe niebędące instrumentami pochodnymi mogą zostać wyznaczone jako instrumenty zabezpieczające jedynie w przypadku zabezpieczenia ryzyka walutowego (par. 77 MSR 39). W efekcie ustanowione „połączenie zabezpieczające” nie spełnia wymogów „rachunkowości zabezpieczeń” zawartych w MSR 39. Może to doprowadzić do powstania „niedopasowania księgowego” – jeżeli w zaprezentowanym przypadku jednostka zakwalifikuje zakupione obligacje do kategorii aktywów finansowych dostępnych do sprzedaży, to obligacje wycenia w wartości godziwej, a skutki przeszacowania ujmuje w kapitale z aktualizacji wyceny, podczas gdy wyemitowane obligacje jako zobowiązania finansowe wycenia w zamortyzowanym koszcie, a skutki wyceny (amortyzacji) odnosi bezpośrednio na wynik finansowy. W celu wyeliminowania lub zmniejszenia wskazanego niedopasowania, aby uzyskać bardziej przydatne informacje, jednostka przy początkowym ujęciu (jeżeli spełnione są warunki zawarte w par. 9b MSR 39) może wyznaczyć zakupione obligacje jako aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, natomiast wyemitowane obligacje przy początkowym ujęciu może wyznaczyć jako zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy. Zgodnie z par. 48a, najlepszym odzwierciedleniem wartości godziwej są ceny notowane na aktywnym rynku. Jeśli nie istnieje aktywny rynek dla danego instrumentu, jednostka ustala wartość godziwą przy zastosowaniu technik wyceny. Celem stosowania technik wyceny jest ustalenie, jak w dniu wyceny kształtowałaby się cena w transakcji zawartej na zasadach rynkowych pomiędzy niezależnymi stronami. Do technik wyceny zalicza się wykorzystanie ostatnich transakcji rynkowych przeprowadzonych bezpośrednio pomiędzy dobrze poinformowanymi, zainteresowanymi stronami, jeśli informacje takie są dostępne, odniesienie do bieżącej wartości godziwej innego instrumentu o niemalże identycznej charakterystyce, analizę zdyskontowanych przepływów pieniężnych, jak również modele wyceny opcji. Jeśli istnieje technika wyceny powszechnie stosowana przez uczestników rynku do wyceny instrumentu, a także wykazano, że ta technika dostarcza wiarygodnych oszacowań cen osiąganych w rzeczywistych transakcjach rynkowych, jednostka stosuje tę metodę. Wybrane techniki wyceny w maksymalnym stopniu wykorzystują dane rynkowe, a w minimalnym stopniu polegają na subiektywnych danych specyficznych dla jednostki. Technika wyceny obejmuje wszystkie czynniki, jakie uczestnicy rynku wzięliby pod uwagę, ustalając cenę, oraz jest zgodna z przyjętymi ekonomicznymi metodami wyceny instrumentów finansowych. Jednostka dokonuje okresowo kalibracji techniki wyceny i testuje jej prawidłowość przy zastosowaniu cen pochodzących z dostępnych

bieżących transakcji rynkowych dla takiego samego instrumentu (na aktywnym rynku) lub opartych na innych dostępnych danych rynkowych.

Skutki przeszacowania obligacji zakwalifikowanych zarówno do aktywów finansowych, jak i do zobowiązań finansowych, wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy, zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowych okresu, w którym nastąpiło przeszacowanie, przy czym w sprawozdaniu finansowym jednostka ujawnia **osobno** zyski lub straty z tytułu przeszacowania zakupionych oraz wyemitowanych obligacji.

Przykład

Jednostka gospodarcza wyemitowała dwuletnie obligacje, otrzymując w zamian 100 000 zł. Obligacje oprocentowane są według stałej stopy procentowej wynoszącej 5% rocznie. Jednocześnie za uzyskane środki pieniężne jednostka zakupiła obligacje o oprocentowaniu stałym, które planuje sprzedać po upływie 2 lat. Zakupione obligacje tworzą portfel, który narażony jest na ryzyko stopy procentowej, prowadzące do powstania przeciwnych zmian wartości godziwej w stosunku do wyemitowanych obligacji. W celu uzyskania bardziej przydatnych informacji, zgodnie z par. 9b MSR 39, jednostka zakupione obligacje (tworzące portfel) ujmuje w kategorii aktywów finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy, natomiast wyemitowane obligacje jednostka ujmuje w kategorii zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Zarówno zakupione, jak i wyemitowane obligacje jednostka wycenia w wartości godziwej, a skutki wyceny zalicza do przychodów lub kosztów finansowych okresu sprawozdawczego, w którym dokonano przeszacowania.

Ewidencja przebiega następująco:

A. Początkowe ujęcie wyemitowanych oraz zakupionych obligacji

Aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	Rachunek bieżący		Zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy
2) 100 000	1) 100 000	100 000 (2)	100 000 (1)

1. Kwota otrzymana z tytułu emisji obligacji o stałym oprocentowaniu (w celu uproszczenia pominięto koszty emisji).
2. Cena zakupu obligacji (tworzących portfel) o stałym oprocentowaniu (w celu uproszczenia pominięto koszty transakcji).

B. Wycena obligacji na dzień bilansowy

Na dzień bilansowy wartość godziwa wyemitowanych obligacji wynosi 95 000 zł, natomiast wartość godziwa zakupionych obligacji wzrasta do 105 000 zł.

Odpisy aktualizujące aktywa finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy	Przychody finansowe	Odpisy aktualizujące zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy
1) 5 000	5 000 (1)	5 000 (2)
Koszty finansowe		
	2) 5 000	

1. Przeszacowanie wartości zakupionych obligacji (wzrost wartości godziwej).
2. Przeszacowanie wartości wyemitowanych obligacji (spadek wartości godziwej).

Podsumowując, jednostka gospodarcza może wyceniać portfel obligacji o oprocentowaniu stałym, stanowiący inwestycję długoterminową, w wartości godziwej oraz odnosić skutki wyceny na wynik finansowy tylko wówczas, jeżeli prowadzi to do uzyskania bardziej przydatnych informacji, jeżeli prowadzi to do wyeliminowania tzw. niedopasowania księgowego. Dla porównania MSR 39 przed wprowadzeniem poprawki „Opcja wartości godziwej” pozwalał każdy składnik aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych wyceniać w wartości godziwej, a skutki przeszacowania odnosić bezpośrednio na wynik finansowy. Jedynie instrumenty kapitałowe, dla których nie istnieje cena rynkowa na aktywnym rynku i których wartości godziwej nie można wycenić w wiarygodny sposób, nie mogły być zakwalifikowane do kategorii aktywów lub zobowiązań finansowych wycenianych w wartości godziwej przez wynik finansowy. Zatem wpływ wyceny instrumentów finansowych w wartości godziwej na wynik finansowy jednostki gospodarczej w obecnie obowiązującym MSR 39 został ograniczony. Wyjątek stanowią instrumenty pochodne, które (bez względu na termin wygaśnięcia, planowanej sprzedaży) zgodnie z par. 9a MSR 39, w dalszym ciągu kwalifikuje się do aktywów finansowych lub zobowiązań finansowych przeznaczonych do obrotu.

Literatura

Międzynarodowy Standard Rachunkowości 32 „Instrumenty finansowe: prezentacja”, IASC, zaktualizowany w roku 2006.

Międzynarodowy Standard Rachunkowości 39, „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena”, IASC, zaktualizowany w roku 2006.

Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej 7, „Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji”, IASC, 2006.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1864/2005 z dnia 15 listopada 2005 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1725/2003 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej nr 1 oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości nr 32 i 39.

**DISCLOSURE AND VALUATION
OF FIXED INCOME BONDS PORTFOLIO (LONG-TERM INVESTMENT)
FINANCES BY ISSUE OF FIXED INCOME BONDS
ON THE BASIS OF INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS**

Summary

This article describes “Fair Value Option” amendment, which has been added to International Accounting Standard no 39. IAS no 39 (before the introduction of this amendment) permitted any financial assets (except financial assets whose fair value is not verifiable) to be measured at fair value, but liabilities that are contractually related to their standard required to be measured at amortised cost. In this case the use of the “Fair Value Option” avoids reporting the volatility that would arise if the assets were measured at fair value and the offsetting liabilities were measured at amortised cost – in consequence only matched positions (for example long-term fixed income bonds portfolio finances by issue of fixed income bonds) are recognized in the same way (at fair value). Therefore the influence of financial instruments valuation (at fair value) on profit is presently limited.